

สังคมและวัฒนธรรมพม่าสมัยราชวงศ์ญองยาน ค.ศ. 1597-1752 ในเอกสารอเม่งด่อ (กฎรับสั่ง)

Burmese Society and Culture in the Nyaung Yan period (1597-1752) in *Ameindaw* (*The Royal Orders*)

วภัญญ พักทอง¹
Wathanyoo Faktong

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาเอกสารประวัติศาสตร์ขั้นต้นของพม่า ซึ่งเรียกกันว่า อเม่งด่อ หรือ กฎรับสั่งของพระเจ้าแผ่นดินพม่าที่ ดร.ตันทูน (Than Tun) ได้รวบรวมไว้ในหนังสือชุด *The Royal Orders of Burma* เมื่อ ค.ศ.1983 ทั้งนี้เพื่อประเมินคุณค่าของเอกสารและความสำคัญของเอกสารนี้ต่อการศึกษาประวัติศาสตร์พม่า ผลการศึกษาพบว่าอเม่งด่อให้ข้อมูลครอบคลุมประวัติศาสตร์พม่าเกือบทุกเรื่อง ข้อค้นพบที่น่าสนใจคือ ประเด็นเรื่องสังคมและวัฒนธรรมมีจำนวนมากที่สุด ซึ่งมากกว่าที่เคยคิดกัน แสดงให้เห็นว่าราชสำนักพม่ายุคราชวงศ์ญองยานให้ความสนใจเรื่องการควบคุมคนและวิถีชีวิตไพร่บ้านพลเมือง และแสดงให้เห็นว่ารากฐานสังคมพม่ายุคจารีตเป็นสังคมที่มีความหลากหลายด้านเชื้อชาติและคติความเชื่อ ซึ่งยังคงดำรงอยู่เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

ABSTRACT

The purpose of this paper is to survey and study the so-called *ameindaw* or the royal orders of the kings of Burma during the Nyaung Yan dynasty (1597-1752). These contemporary documents are published by Than Tun in his series of books entitled *The Royal Orders of Burma* in 1983. As a collection, covering almost every aspect in Burmese history. The bigger number of the *ameindaw* provides a chief source for the study of Burmese social and cultural history. It also reflects, against what is commonly held, the Burmese government's concern for *manpower* control and the living condition of the Burmese people. The study also shows that the root of Burmese society in the traditional period was plural cultures, especially in terms of the diversities in the ethnics and beliefs which continue to exist in present time.

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาพม่า ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ความสำคัญของเอกสาร

ในการศึกษาประวัติศาสตร์พม่าโดยทั่วไปแล้ว นักประวัติศาสตร์และนักเรียนประวัติศาสตร์เกือบทั้งหมด ต่างยอมรับนับถือเอกสารหลักฐานประวัติศาสตร์พื้นเมือง ในการศึกษาและเรียบเรียงเรื่องพม่ายุคจารีต โดยเฉพาะ 1) หลักฐานประเภทเจ้าก์สา (Kyauk-sa) หรือ ศิลาจารึกในสมัยพุกามและอังวะ 2) เอกสารหลักฐานประเภทหย่าชะห้วง (ya-zawin) หรือ ราชวงศ์ปกรณ์สำคัญ 3 ฉบับคือ อุกะลามหาหย่าชะห้วงจี (U Kala maha-ya-zawin-gyi) มานานานมหาหย่าชะห้วงดอจี (Hman-nan maha-ya-zawin-daw-gyi) และ โกงบ่องแซะมหาหย่าชะห้วงดอจี (Kon-buang-zet maha-ya-zawin-daw-gyi) 3) เอกสารหลักฐานประเภทสำเป (Sa-pe) หรือ วรรณกรรม ได้แก่ 3.1) อเยดอโป่ง (Ayei-daw-bon) เป็นวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติพระเจ้าแผ่นดินพม่าที่โดดเด่น ว่าด้วยเรื่องราวเกี่ยวกับการรบและการก่อตั้งราชวงศ์-ราชธานี อย่างเช่น วรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติพระเจ้าหันตาวดี (หงสาวดี) ช้างเผือกบุเรงนอง (Han-tha-waddy hsin-byu-mya-shin ayei-daw-bon) วรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติพระเจ้าญองยาน (Nyaung-yan min-taya ayei-daw-bon) และวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติพระเจ้าอลองพญา (Alaung min-taya-gyi ayei-daw-bon) 3.2) เอชิน (Ei-gyin) หรือ บทกวีเท่กล่อมพระโอรสและพระธิดาในราชสำนัก 3.3) หม่อกุน (Maw-gun) เป็นบันทึกเหตุการณ์สำคัญเรื่องใดเรื่องหนึ่งของเจ้านาย 4) เอกสารหลักฐานประเภทตะมาย (Thamaing) เป็นบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับสถานที่ กษัตริย์หรือวัด (Hla Pe, 1985: 42) อย่างเช่น ด่านเมืองพุกามเก่าและหัวเมืองสำคัญ เช่น เมืองอังวะ เมืองแปร เมืองตองอู เป็นต้น

การศึกษาประวัติศาสตร์พม่ายุคจารีต สามารถแบ่งการศึกษาได้ 5 สมัยคือ สมัยพุกาม ค.ศ. 1044-1287 สมัยหมิงชาย สะกาย ปิงยะ หรือสมัยกษัตริย์ขาน (ไทใหญ่) ค.ศ.1287-1364 สมัยอังวะ ค.ศ. 1364-1555 สมัยตองอู ค.ศ. 1555-1752 และสมัยโกงบ่อง (คองบอง) ค.ศ.1752-1885 (Hla Pe, 1985: 35) อย่างไรก็ตาม งานเขียนเกี่ยวกับพม่ายุคจารีตเท่าที่มีอยู่ส่วนใหญ่มักให้ความสำคัญแก่อาณาจักรพุกาม (ค.ศ. 1044-1287) คำอธิบายอย่างหนึ่งเพราะสมัยอาณาจักรโบราณเช่นพุกาม มีหลักฐานจารึกร่วมสมัยตกค้างมาถึงปัจจุบันเป็นจำนวนมาก แต่ประวัติศาสตร์พม่ายุคหลังพุกามมีผู้ศึกษาน้อย เพราะปัญหาเรื่องหลักฐาน แม้ว่าพม่าจะติดต่อกับชาวอังกฤษและชาวยุโรปชาติอื่นๆ มาช้านาน แต่ก็ยังไม่มีการเขียนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์พม่ามากนัก นิโคโล เดอ คอนตี (Nicolo de Conti) พ่อค้าชาว เวนิส ซึ่งน่าจะเป็นชาวตะวันตกคนแรกที่เดินทางมาถึงดินแดนพม่า ค.ศ. 1435 หรือ ราล์ฟ ฟิตซ์ (Ralph Fitch) พ่อค้าชาวลอนดอน เดินทางมาถึงพะโค ค.ศ. 1586 เขียนเพียงเรื่องราวสั้นๆ เกี่ยวกับดินแดนพม่าตามที่เขาได้พบเห็น (Fitch, 2004: 167-179) การอธิบายเรื่องพม่ายุคหลังพุกาม จึงต้องอาศัยแต่หลักฐานประเภทหย่าชะห้วงที่เขียนขึ้นภายหลัง งานเขียนเกี่ยวกับพม่ายุคจารีตในโลกวิชาการแองโกล-อเมริกัน ผู้เขียนทั้งชาวพม่าและชาวตะวันตกต่างเชื่อเอกสารหลักฐานหย่าชะห้วงในขอบเขตหนึ่งทั้งสิ้น

การเรียบเรียงประวัติศาสตร์พม่ายุคจารีตทั้งในโลกวิชาการภาษาอังกฤษและโลกวิชาการภาษาพม่าเอง ผู้เขียนต่างรับเอาแนวเสนองานของเอกสารหลักฐานหย่าชะห้วงเข้ามาในงานของตนทั้งสิ้น นั่นคือ การอธิบายประวัติศาสตร์ที่เน้นเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับกษัตริย์ ราชวงศ์ การสงคราม ราชกรณียกิจ ด้านศาสนา-พิธีกรรม และราชธานีของกษัตริย์ (ดู Kala 3 vols, 2006) ดังนั้น การอธิบายประวัติศาสตร์ยุคจารีต โดยเฉพาะยุคหลังอาณาจักรพุกาม เป็นการเล่าซ้ำเอกสารหลักฐานหย่าชะห้วง และการรับรู้ประวัติศาสตร์พม่ายุคจารีตของคนทั่วไป จึงมาจากข้อมูลในหย่าชะห้วงเป็นหลัก

งานเขียนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์พม่ายุคจารีตยุคหนึ่งคือยุคราชวงศ์ญองยานหรือตองอูหลังหรือตองอูยุคฟื้นฟู ค.ศ. 1597-1752 ยังมีอยู่ค่อนข้างน้อย เพราะปัญหาเอกสารหลักฐานและในโลกวิชาการภาษาพม่าหรือแม้แต่โลกวิชาการภาษาอังกฤษ ให้ความสำคัญอย่างมากแก่สมัยและกษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ ทำให้ค่อนข้างมองข้ามประวัติศาสตร์ 156 ปีของราชวงศ์ญองยานซึ่งอยู่กึ่งกลางระหว่างยุคราชวงศ์ตองอูต้นหรือที่รู้จักกันดีว่าจักรวรรดิของพระเจ้าบุเรงนองและยุคราชวงศ์โก่งบ่องหรือยุคของพระเจ้าอลองพญา ผลงานการศึกษาประวัติศาสตร์พม่าสมัยราชวงศ์ญองยานที่ผ่านมาเน้นเรื่องเหตุการณ์ทางการเมืองและกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นหลัก เช่น เรื่อง *Burmese Administrative Cycles c. 1580-1760* ของวิกเตอร์ บี. ลีเบอร์แมน (Lieberman, 1984) เรื่อง *Thalun-min-lettet Okchok-ye* หรือการเมืองการปกครองภายใต้รัชกาลพระเจ้าตาหลุ่นของตานทูน (Than Tun, 1996) และ เรื่อง *Seventeenth-century Burma and the Dutch East India Company, 1634-1680* ของ วิล โอ. ไดค์ (Dijk, 2006)

ประวัติศาสตร์พม่าสมัยราชวงศ์ญองยานเป็นอีกยุคสมัยหนึ่งที่น่าสนใจเป็นพิเศษ เพราะในยุคนี้มีเอกสารหลักฐานชั้นต้นประเภทหนังสือราชการที่เรียกกันว่า 'อเม่งต่อ' จำนวนหนึ่ง ควรนำมาใช้ศึกษาอธิบายประวัติศาสตร์พม่าในยุคนี้ อย่างไรก็ดี ในการเล่าประวัติศาสตร์พม่ายุคจารีต นักประวัติศาสตร์เคยนำเอกสาร อเม่งต่อมาใช้บ้างแล้ว อาทิ อูกะลา ผู้แต่งมหาหย่าชะห้วงจี ซึ่งถือว่าเป็นการเขียนงานทางประวัติศาสตร์อย่างสมบูรณ์แบบเล่มแรกของพม่า แต่งถวายแด่กษัตริย์ตะเน็งกะ นเหว (ค.ศ. 1714-1733) เป็นคนแรกที่มีโอกาสใช้หลักฐานราชสำนักชั้นต้นประเภทอเม่งต่อในการเรียบเรียงประวัติศาสตร์พม่าในบรรพที่ 7 และ 8 ของมหาหย่าชะห้วงจี ซึ่งเป็นส่วนที่เล่าประวัติศาสตร์ของกษัตริย์ราชวงศ์ญองยานระหว่าง ค.ศ. 1597-1711 มีร่องรอยว่านำหนังสือราชการต้นฉบับจากหอหลวงในราชสำนักมาใช้อย่างชัดเจน เช่น บัญชีรายชื่อการแต่งตั้งขุนนางฝ่ายทหารและพลเรือน จดหมายเหตุการอุทิศกัลปนาของกษัตริย์ จดหมายเหตุพระราชพิธี มีการเล่าเรื่องพิธีกรรมในราชสำนักอย่างละเอียดลออ แต่สิ่งที่น่าสังเกตคือ การใช้คำกำกับเหตุการณ์แตกต่างจากที่ใช้ในสมัยก่อนหน้าซึ่งให้ไว้เป็นเดือนกับวัน ได้เปลี่ยนไปให้รายละเอียดมากขึ้นเป็นวัน ชั่วโมง และนาทีก (Lieberman, 1986: 249) ซึ่งแสดงให้เห็นลักษณะของเอกสารราชการ ในช่วง ค.ศ. 1597-1752 เป็นช่วงที่อาณาจักรพม่าเร่งฟื้นฟูอาณาจักรขึ้นใหม่อีกครั้ง

หลังจากราชวงศ์ต้องอยู่คุ้ยดินพังทลายลง ในระยะนี้ เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านการบริหาร เศรษฐกิจ และสังคม ความเปลี่ยนแปลงนี้รวมไปถึงมาตรการในการควบคุมกำลังไพร่พลและการเก็บส่วยสาอากรที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น (Lieberman, 1986: 251) สิ่งเหล่านี้ต้องการหนังสือราชการ เช่น อเม้งต่อ บันทึกรายการและอื่นๆ ต่อมานักประวัติศาสตร์เช่น ลีเบอร์แมนและตานทูน ต่างได้เคยใช้เอกสารอเม้งต่อในการศึกษาประวัติศาสตร์พม่า แต่ยังมีข้อจำกัดอยู่ที่ว่ายังเป็นการดึงข้อมูลบางส่วนมาสนับสนุนข้อสมมติฐานของการศึกษาเท่านั้น และยังไม่มีการประเมินคุณค่าเอกสารหรือทำการศึกษาเอกสารอเม้งต่ออย่างจริงจังในวงวิชาการประวัติศาสตร์ในประเทศไทย ดังนั้นบทความนี้จึงมุ่งศึกษาและประเมินคุณค่าอเม้งต่อในฐานะหลักฐานประวัติศาสตร์ขั้นต้นของพม่า

อเม้งต่อ คือเอกสารหลักฐานประเภทใด อเม้งต่อเป็นหนังสือราชการบันทึกกฎรับสั่งของกษัตริย์พม่า คำว่า อเม้งต่อ (အမိန့်တော်) ประกอบด้วยศัพท์ภาษาพม่าสองคำคือ คำว่า อเม้ง (အမိန့်) แปลว่า 'คำสั่ง' และคำว่า ต่อ (တော်) ซึ่งทำหน้าที่เป็นปัจจัยเติมท้ายคำที่ยกย่องเทิดทูน เมื่อผสมเข้ากับศัพท์ตัวอื่นแล้ว จะมีความหมายว่า 'พระ ราช หลวง' หากพิจารณาตามรูปศัพท์ควรแปลว่า 'คำสั่งหลวง' ซึ่งตรงกับ ความหมายของคำในภาษาอังกฤษ คำว่า 'Royal Order' เพื่อพยายามรักษาความหมายภาษาพม่า ผู้วิจัยจึงเลือกแปลคำ 'อเม้งต่อ' ให้เหมือนกับคำที่ใช้กันในภาษาไทย เอกสารหลักฐานร่วมสมัยของฝ่ายไทยที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันนี้คือ พระราชกำหนดเก่า เช่น พระราชกำหนดเก่าครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นเอกสารบันทึกคำสั่งของกษัตริย์ ดังนี้แล้ว ผู้วิจัยจึงเลือกแปล 'อเม้งต่อ' ว่า 'กฎรับสั่ง' เพราะเห็นว่าเป็นคำที่ตรงกับศัพท์ภาษาพม่า อีกทั้งยังเก็บความหมายภาษาพม่าไว้ด้วย แต่ในบทความนี้ ผู้วิจัยใช้คำว่า 'อเม้งต่อ' ในเวลาที่กล่าวถึงเอกสารนี้

เอกสารอเม้งต่อถือเป็นเครื่องมือที่กษัตริย์ใช้ในการบริหารบ้านเมือง (Than Tun, 1983: vii) เพราะใน อเม้งต่อบรรจุกฎรับสั่งต่างๆ ซึ่งถือว่าเป็นมาตรการ/นโยบายของรัฐพม่าจารีต ในกรณีนี้ เอกสารอเม้งต่อสะท้อนให้เห็นสภาพสังคมและวิถีชีวิตไพร่บ้านพลเมือง ซึ่งเอกสารหลักฐานประวัติศาสตร์อื่นมักสะท้อนประวัติศาสตร์ผ่านสายตาของกษัตริย์และราชสำนัก มากกว่าที่มาจากเจ้าเมืองและหัวหน้าหมู่บ้าน (Lieberman, 1986: 295) อเม้งต่อที่ออกในสมัยราชวงศ์雍จยานตรงกับกษัตริย์ราชวงศ์雍จยานจำนวน 10 พระองค์ ดังรายนามต่อไปนี้ (Than Tun, 1983: ix-xi)

ตารางที่ 1 ลำดับกษัตริย์ราชวงศ์ญองยาน

กษัตริย์	ปีครองราชย์	ความสัมพันธ์
1 พระเจ้าญองยาน(Nyaungyan Min)	1597-1606	โอรสพระเจ้าบุเรงนอง
2 พระเจ้าอเน้าก์ແပတ်လွှဲ(Anauk-hpet-lun Min)	1606-1628	โอรส 1
3 พระเจ้าต้าหลุ่น(Tha-lun Min)	1629-1648	อนุชา 2
4 พระเจ้าปิงตะแล(Pindale Min)	1648-1661	โอรส 3
5 พระเจ้าปยี (Pyi Min)	1661-1672	อนุชา 4
6 พระเจ้านะหย่าวะระ(Naya-waya Min)	1672-1673	โอรส 5
7 พระเจ้ามิงแยจ้อถิน(Min-ye-kyaw-din)	1673-1698	โอรส 6
8 พระเจ้าสเน่(Sa-nei Min)	1698-1714	โอรส 7
9 พระเจ้าตะนิงกะนเหว(Tanin-ga-nwei Min)	1714-1733	โอรส 8
10 พระมหาธรรมราชาธิบดี(Maha-dama-ya-za-di-pati)	1733-1752	โอรส 9

ปัจจุบันพบเม่งต่อ ซึ่งเก็บไว้ในหอสมุดแห่งชาติหยานโก่ง (ย่างกุ้ง) และมณฑลเฉเล (มณฑลเฉเล) และหอสมุดกลางของมหาวิทยาลัยหยานโก่งและมหาวิทยาลัยมณฑลเฉเล จำนวนมากถึง 5,650 ฉบับ อเม่งต่อฉบับที่ค้นพบแล้ว ลงวันที่ออกประกาศบังคับใช้ตั้งแต่ช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 16 จนถึงการล่มสลายของราชวงศ์โก่งบ่องใน ค.ศ. 1885 รัฐบาลพม่าให้ตีพิมพ์เอกสารอเม่งต่อครั้งแรกในชื่อ เมียนมามิง โฉะโฉะโป่ง สำนาน (မြန်မာမင်းအုပ်ချုပ်ပုံ စာတန်း) หรือคัมภีร์ปกครองบ้านเมืองของกษัตริย์พม่า จำนวน 5 ฉบับ โดยมี อู ตั้น (U Tin) เป็นผู้เขียนคำนำอธิบาย ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง เอกสารอเม่งต่อที่จัดบันทึกลงใบลานได้สูญหายไปบางส่วน แต่ยังมีฉบับสำเนาซึ่งคัดลอกเก็บไว้ตามวัดเก่าแก่ในพม่า ทางรัฐบาลพม่าร่วมกับมหาวิทยาลัยหยานโก่งและมหาวิทยาลัยมณฑลเฉเล ได้สำรวจและเก็บรวบรวมไว้ได้ (Than Tun, 1983: vii) ต่อมา ดร. ตานทูนได้รวบรวมเอกสาร อเม่งต่อเพื่อจัดพิมพ์รวมเล่ม ภายใต้การสนับสนุนของศูนย์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยเกียวโต ประเทศญี่ปุ่น อเม่งต่อที่นำมาพิมพ์รวมเล่มครอบคลุมอเม่งต่อที่ออกตั้งแต่ ค.ศ. 1598 ถึง ค.ศ. 1885 มีทั้งหมด 10 เล่มด้วยกัน ในแต่ละเล่มแบ่งออกเป็นสองภาค ภาคแรกเป็นส่วนใหญ่ที่แปลสรุปใจความสำคัญเป็นภาษาอังกฤษ ส่วนภาคหลังเป็นส่วนใหญ่ที่บรรจุอเม่งต่อภาษาพม่าฉบับความสมบูรณ์

อเม่งต่อหนึ่งฉบับมีข้อประกาศบังคับเพียงข้อเดียวหรือหลาย ๆ ข้อรวมอยู่ในฉบับเดียวกัน โครงสร้างการเขียนในทุกฉบับขึ้นต้นด้วยคำขอพระเกียรติยศพระเจ้าแผ่นดินพม่าว่า ‘ဘုရားတော် အလွန်ကြီး မြတ်တော်မူလှသော အသျှင်ဘဝဂ္ဂို မင်းတရားကြီးဘုရား အမိန့်တော်ရှိသည်’ อ่านว่า ‘โบบงต่อ-อหลุ่น จี-มยัดต่อ สมุ-หละตอ-อะจิ้น-บะวะจิ้น-มิงตะยาจี พยา- อเม่งต่อ-ขิตี’ แปลว่า ‘พระธรรมราชา

ผู้เป็นเจ้าชีวิตผู้เปี่ยมด้วยบุญญาบารมีอันประเสริฐมีกฎรับสั่งว่า...' หลังจากนั้น เป็นกฎรับสั่งของพระเจ้าแผ่นดินพม่าเป็นเรื่องๆ ไป ซึ่งมีทั้งเนื้อหาเหมือนกันและผิดแผกกันในฉบับเดียวกันในตอนท้ายของอเม่งต่อทุกฉบับลงวัน เดือน ปี ที่ออกประกาศ อย่างเช่น 'သက္ကရာဇ် ၁၀၀၄ ခု နယုန်လဆန်း ၅ ရက်နေ့အိန်တော်' อ่านว่า 'แต่ะกะยี้จ် นะถုံဝ်တဲင် နဲး နဲးဟွဲးလဲးစာနာ ဂာယိးဏိး အမဲင်တဲ' แปลว่า ศักราชได้ 1003 ตัว เดือนนะโหย่ง ขึ้น 5 ค่ำ หรือแปลงเป็นวันสากลได้ตรงกับวัน วันที่ 22 พฤษภาคม ค.ศ. 1642

• 22 May 1642

ဘုန်း တော်အလှူ နိဂြိုး မြတ်တော်မူလှ သောအလှူ ဘဝဂ္ဂင်မင်း တရား ကြီး ဘုရား
 အိန်တော် ဂြိုသော်။ ၁၀၀၃ ခု နယုန်လဆန်း ၅ ရက် နေ့မြတ်ထွင်း ကိုမိုး လောဝင်သော် 1641
 ၁၀၀၄ ခု မြတ်ထွင်း ကိုမိုး လောဝင်ပြန် ဂုဏ်ထူး ရတန်း သင်္ဘော တော်အရိယာတို့တိုင် 1642
 ဝန်တို့တစ်စမ်း မေး သည်အရသော်မြဲ မှာ ဂုဏ်ထူး တို့တိုင် မစစ် နှင့် မွန် ရတန်း ယွန်း
 ဂွမ်း ကသည်း ယိုး ဒယား ဒဝယ်တနင်္သာရီ မြတ် များ က ရောက်သည့်လူတို့ မြတ်ထွင်း
 ကျောင်း များ မှာ ဂုဏ်ထူး ပြုသော်။ သာမ ကေပြုသော်။ သိလည်သတင်း သည်ပြုသော်
 များ အစုတိုင်သည့်ဆရာသမား အဆုံး အမအလှူ အသင်အပြုအဆင် ပြောအဆိုအိန်
 အမြက်တို့တိုင် ခံ သော်လည်း နား မဝင်သယူသာ များ သော်။ တမြတ်က နေ သော ဂ
 ဟန်း တို့တိုင် စစ် ကြောသည့် သင်္ဃာတို့ ဂုဏ်ထူး တို့ပြင် နေ့ညည်ဝင်ထွက်၍ မြတ်ထွင်း မှာ
 အလုပ်အဆောင်အထမ်း အပိုင်အကိုင်အငင်အရေး အသား အမတ်တို့က ခေတီ၍ စေ
 ပါး ခိုင်း ခန့်သည့် အမှုအလုပ်သည့်တိုင်တိုင်လည်း စစ်၊ စစ်ချက်ထွင် မကြား မသိ
 ထွက်ဆိုလျှင် မှတ်သား ၍သင်း တို့တိုင်အုပ်ချုပ်သည့်အကြီး တို့တိုင် နေ့ညည်မြတ်ထွင်း သို့
 ဝင်ထွက်ခန်း ပင် ဂြို သော်လည်း စာ ရေး ငယ်တို့စာ ပေး မှ ဝင်ထွက် စေ။ မြတ်
 တံခါး များ တို့တိုင်မြတ်ဝန်စာ ရေး တိုင်စာ ပေး အပ် စေ။

၂၂ May 1642
 သက္ကရာဇ် ၁၀၀၄ ခု နယုန်လဆန်း ၅ ရက် နေ့အိန်တော်။

(မိုး ကြည့် ၁၉၄၄၊ ၉၀-၁၇၁-၇၆၀၊ တက်ဗတို ၄၅၂၃၅)

ภาพที่ 1 ตัวอย่างอเม่งต่อฉบับภาษาพม่า (Than Tun, 1983: 440)

อเม่งต่อเป็นเอกสารในราชสำนักพม่า ซึ่งกษัตริย์ใช้เป็นเครื่องมือในการปกครองบ้านเมือง สำหรับการออกอเม่งต่อต้องผ่านขุนนางใน สลุต ตဲอ [(လွတ်တော်) หรือ (Hlut daw)]

ฮฺลุต ต่อ คือ สภาของขุนนาง และศูนย์กลางการบริหารราชการแผ่นดินพม่า เพื่อให้เกิดความเข้าใจความหมายของคำว่า ‘ฮฺลุต ต่อ’ ได้ดีขึ้น ผู้วิจัยได้พิจารณาจากความหมายของคำว่า ฮฺลุต ต่อ ตามพจนานุกรมภาษาพม่า ซึ่งได้ให้ความหมายศัพท์คำว่า ‘ฮฺลุต (လူဝါ)’ แปลว่า ‘ทำให้หลุดออกไป’ เมื่อดูตามความหมายของศัพท์ ทำให้เข้าใจได้ว่า ฮฺลุต ต่อ คือ สภายินยอมเห็นพ้องให้ข้าราชการหรือนโยบายการบริหารแผ่นดินประกาศออกบังคับใช้

ขุนนางที่เกี่ยวข้องในการเสนอเรื่องเพื่อประกาศอเม้งต่อ คือ ขุนนางตำแหน่งนาข่าน (နဝဉ်) ซึ่งจะมีหน้าที่รับเรื่องจากผู้ปกครองต่างๆ นำเข้าสภาฮฺลุตต่อ ในระหว่างที่ประชุมหารือข้อราชการ ขุนนางนาข่าน ทำหน้าที่เป็นเสมียนสภาคอยบันทึกข้อราชการ เพื่อนำไปรายงานแด่กษัตริย์ เมื่อสภาลงมติในที่ประชุมขุนนางแล้ว นาข่านจะเป็นผู้ทบทวนรายงานการประชุม และส่งผลการประชุมไปยังผู้ปกครองเมืองต่างๆ และยังมีหน้าที่ในการส่งเรื่องจากผู้ปกครองตามหัวเมืองต่างๆ เข้ามาในวังหลวงด้วย

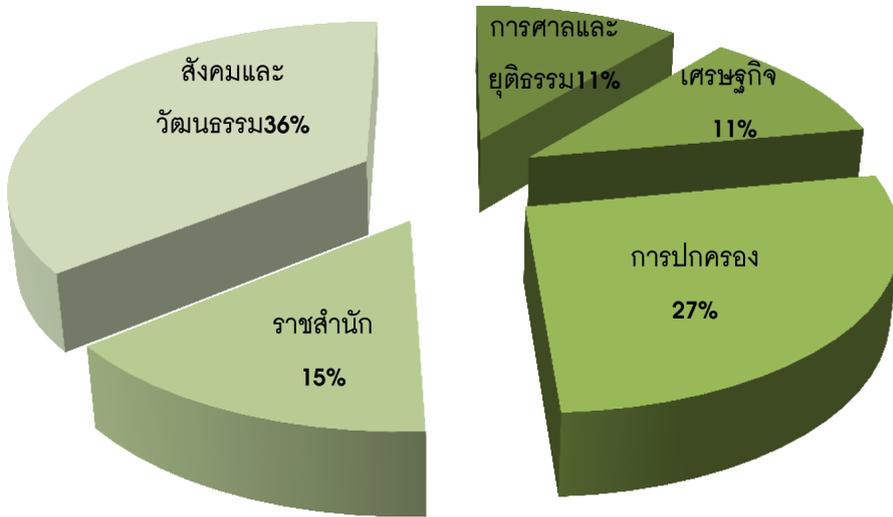
เมื่ออเม้งต่อผ่านฮฺลุต ต่อ แล้วจะผ่านไปยังขุนนางปกครองท้องถิ่น เพื่อรับอเม้งต่อดำเนินการประกาศให้ราษฎรทราบอีกทอดหนึ่ง วิธีการประกาศอเม้งต่อที่เก่าแก่ พบในอเม้งต่อของพระเจ้าจ้อ สว่า ในประกาศอเม้งต่อ วันที่ 19 มิถุนายน 1368 (Than Tun, 1983: 1) ดังเนื้อความที่คัดมา ความว่า “...ทุก ๆ หมู่บ้านหากมีมากกว่าห้าสิบหลังคาเรือน จักต้องมีแท่งจารึกหินเพื่อใช้ในการประกาศ (รับสั่ง) ชาวบ้านทุกคนต้องมาที่แท่งหินในเวลาผู้ใหญ่บ้าน อ่านประกาศอเม้งต่อ ...แลทำจารึกเพื่อประกาศอเม้งต่อ 444 หลัก”

การออกประกาศอเม้งต่อ เมื่อพิจารณาจากสาระแล้ว พบว่ามีผลบังคับใช้อยู่สองประการใหญ่ ๆ คือ ประการแรก มีผลบังคับใช้ครอบคลุมทั่วทั้งอาณาจักรพม่า หมายความว่าอำนาจบังคับใช้ให้ทุกคนต้องปฏิบัติตาม อย่างเช่น การประกาศภาวะสงคราม ประการที่สอง มีผลบังคับใช้เฉพาะกับปัจเจกบุคคล เช่น เงื่อนไขที่จะหลุดพ้นจากการเป็นทาส (Than Tun, 1983: vii)

ราชสำนักพม่ายุคจารีตเก็บรวบรวมอเม้งต่อที่ดำเนินการแล้วไว้ในขเหวไต้ก (လွှာဝိုက်) หรือโรงเก็บเอกสารหลวง อย่างไรก็ตาม แม้ว่าทางการได้นำอเม้งต่อที่ดำเนินการเรียบร้อยแล้วเก็บไว้ในโรงเก็บเอกสารหลวง แต่ยังมีกรณีการนำอเม้งต่อฉบับเก่าย้อนไปรัชกาลก่อนหน้ามาศึกษาข้อมูลและบางครั้งการประกาศอเม้งต่อที่มีเนื้อหาของเรื่องคล้ายกันมักอ้างข้อมูลอเม้งต่อฉบับเก่าที่เคยดำเนินการแล้วก่อนหน้านี้

ผู้วิจัยสำรวจเอกสารอเม้งต่อฉบับลงวันเดือนปีตรงกับสมัยราชวงศ์ญองยาน ค.ศ. 1597-1752 ที่ ดร.ตานทูนได้รวบรวมไว้ในหนังสือชุด *The Royal Orders of Burma* เมื่อ ค.ศ.1983 จำนวน 274 ฉบับ และได้นำมาจัดทำเป็นฐานข้อมูลอเม้งต่อสมัยราชวงศ์ญองยานเรียงตามลำดับวันเดือนปีที่ออกเอกสาร หลังจากนั้นได้ประมวลสรุปข้อมูลทั้งหมดจัดแบ่งเป็นหมวดหมู่เรื่องได้ 5 ประเด็น คือ 1) ราชสำนัก ว่าด้วยเรื่อง

เกี่ยวกับวังหลวง วังหน้า และการพระราชพิธีต่างๆ 2) การปกครอง ว่าด้วยเรื่อง การปกครองส่วนกลาง การปกครองหัวเมืองและเมืองประเทศราช 3) การศาลและยุติธรรม ว่าด้วยเรื่อง ทะลาการ ทนายความ การตัดสินความและบทลงโทษ เป็นต้น 4) เศรษฐกิจ ว่าด้วยเรื่อง ภาษี ส่วย เงินกู้และหนี้สิน เป็นต้น 5) สังคมและวัฒนธรรม ว่าด้วยเรื่อง ไพร่บ้านพลเมือง วิถีชีวิต พิธีกรรม ความบันเทิง ความเชื่อ ศิลปกรรม เป็นต้น ดังแสดงในแผนภูมิภาพต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 1: ฐานข้อมูลอเม่งต่อสมัยราชวงศ์ญองยาน ค.ศ. 1597-1752

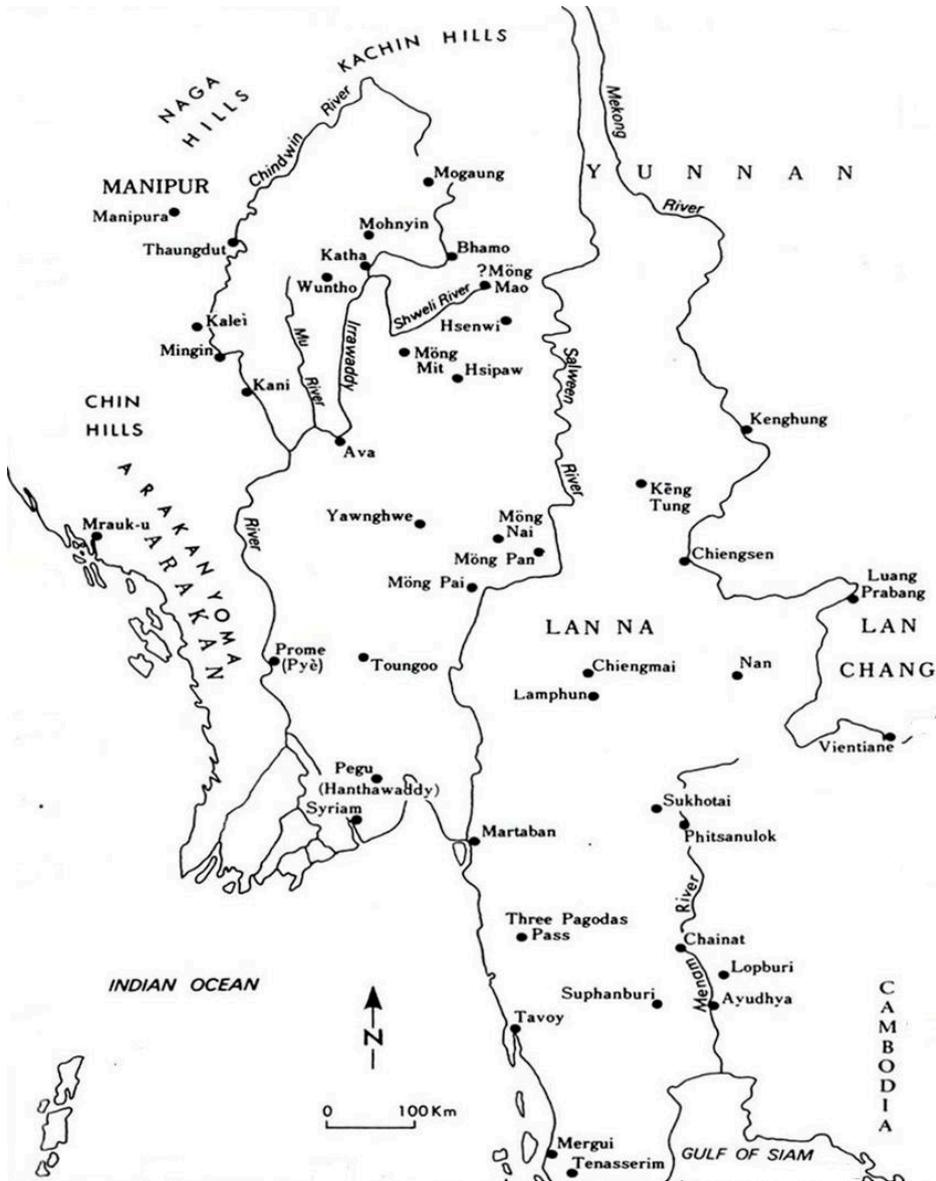
อเม่งต่อเป็นเอกสารหลักฐานขั้นต้นในราชสำนักพม่าให้ข้อมูลครอบคลุมประวัติศาสตร์พม่าเกือบทุกเรื่อง อเม่งต่อจำนวน 274 ฉบับที่ผู้วิจัยสำรวจและทำฐานข้อมูลมิได้เป็นอเม่งต่อทั้งหมดในสมัยราชวงศ์ญองยานแต่สามารถนำมาศึกษาวิเคราะห์ประวัติศาสตร์พม่าได้ใกล้เคียงความเป็นจริงในระดับหนึ่ง ข้อค้นพบที่น่าสนใจในฐานข้อมูลอเม่งต่อคือ สัดส่วนจำนวนประเด็นเรื่องสังคมและวัฒนธรรมมีจำนวนมากที่สุดมากกว่าที่เคยคิดกัน แสดงให้เห็นว่าราชสำนักพม่าให้ความสนใจต่อเรื่องนี้ ดังนั้น บทความนี้ผู้วิจัยจึงเลือกนำข้อมูลที่มีสัดส่วนจำนวนมากที่สุด มาศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมพม่าสมัยราชวงศ์ญองยาน

สภาพสังคมพม่าสมัยราชวงศ์กรุงอังวะ

1. ผู้คน

ราชอาณาจักรพม่าสมัยราชวงศ์กรุงอังวะมีขอบเขตกว้างใหญ่ ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดของประเทศพม่าในปัจจุบันและเพื่อนบ้าน ภายหลังจากที่อาณาจักรพม่ายุคราชวงศ์ต้องถดถอยล่มสลายลง พระเจ้ากรุงอังวะกำหนดขอบเขตอาณาจักรพม่าใหม่ในวันที่ 26 พฤศจิกายน ค.ศ. 1605 (Than Tun, 1983: 181) ดังนี้ ทิศตะวันออกจรดสะพานเหล็ก ทิศตะวันตกจรดมหาสมุทร ทิศเหนือจรดดินแดนของพวกชาวแต้และกะเต และทิศใต้จรดดินแดนอาณาจักรโยดะยา เห็นได้ว่าขอบเขตของอาณาจักรพม่ายุคราชวงศ์กรุงอังวะที่กำลังฟื้นฟูขึ้นมาใหม่นี้มีขอบเขตครอบคลุมพื้นที่ทั่วทั้งอาณาจักรพม่าในปัจจุบัน แต่ยกเว้นพื้นที่บริเวณยะไข่ (อาระกัน) และตะนาวศรี ประกอบด้วยพื้นที่หลักคือพม่าตอนกลางบริเวณลุ่มน้ำเอยาวดี (อิระวดี) ลุ่มน้ำมู และลุ่มน้ำชินวิน ดินแดนทางด้านทิศเหนือมีขอบเขตถึงบริเวณกันทรราชซึ่งเป็นดินแดนของพวกจีน ทิศตะวันออกเฉียงเหนือมีขอบเขตถึงดินแดนกัมพูชาหรือดินแดนของพวกไทใหญ่ ด้านทิศใต้มีขอบเขตครอบคลุมดินแดนรามัญทะเลของชาวมอญในพม่าตอนล่าง ดินแดนทั้งหมดนี้อยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของศูนย์กลางที่เมืองอังวะ

ในช่วงต้นสมัยราชวงศ์กรุงอังวะ ราชสำนักพม่ากำหนดเขตแดนอย่างต่อเนื่อง หลังจากที่พระเจ้ากรุงอังวะทรงประกาศกำหนดปันเขตแดนอาณาจักรพม่าเมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน ค.ศ. 1605 แล้ว ในรัชกาลพระเจ้าต้าหลุ่น (ค.ศ.1629-1648) ได้กำหนดเขตแดนอาณาจักรพม่าอีกครั้งหนึ่ง ในรัชกาลนี้ได้ออกอเม้งต่อฉบับลงวันที่ 27 เมษายน ค.ศ. 1637 (Than Tun, 1983: 265-266) กำหนดขอบเขตอาณาจักรพม่าด้านทิศตะวันออกประกอบด้วยพื้นที่ของชาน (ไทใหญ่) ไทยวน (เชียงใหม่) และตะเลง (มอญ) ทิศตะวันตกจรดมหาสมุทร ทิศใต้จรดดินแดนของอาณาจักรโยดะยา และทางด้านทิศเหนือจรดพื้นที่ของชาวแต้และชาวกะเต (มณีปุระ) ในรัชกาลพระเจ้าต้าหลุ่นยังได้กำหนดพื้นที่ที่อยู่ในเขตการปกครองของราชสำนักอังวะทั้งหมด 10 พื้นที่ ครอบคลุมบริเวณพม่าตอนกลาง พม่าตอนล่าง หัวเมืองไทใหญ่ และอาณาจักรเชียงใหม่

ภาพที่ 2: แผนที่บ้านเมืองในกลุ่มน้ำเอยาวดี-สาละวิน และบ้านเมืองใกล้เคียง (Lieberman, 1984: xv)

ขอบเขตของราชอาณาจักรพม่าที่ขยายออกไปครอบคลุมอาณาบริเวณกว้างใหญ่ ทำให้เห็นว่ในอาณาจักรพม่าสมัยราชวงศ์ธองยานมีผู้คนหลากหลายเชื้อชาติหลากหลายวัฒนธรรม อเม่งต่อวันที่ 2 มิถุนายน ค.ศ. 1679 (Than Tun, 1985: 219-220) มีข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มคนเชื้อชาติต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในอาณาจักรพม่าจำนวน 101 กลุ่ม ราชสำนักพม่าแบ่งคนเหล่านี้ตามเชื้อสายเป็น 4 กลุ่มคือ 1) กลุ่มเชื้อสายพม่า 2) กลุ่มเชื้อสายมอญ 3) กลุ่มเชื้อสายขาน และ 4) กลุ่มเชื้อสายกะลา (แขก)

กลุ่มเชื้อสายพม่าประกอบด้วย เมียนมาจี, ปยู, แต้ะ, ตะแห่ว (ทวาย), ตะนุ, ต่องตุ๋, ต่อง หล่า
กลุ่มเชื้อสายมอญ ประกอบด้วย หมุ่นติ, หมุ่นชะ, หมุ่นญะ

กลุ่มเชื้อสายขาน ประกอบด้วย ยูน (เขียงใหม่), โยตะยา, ขาน, ลินซิ่น (ล้านช้าง), ตะโย๊ะ (จีน), ตะแย๊ะ, นะแบ๊ะ, นะแบ, โก่น (ไทเจิน), อินแจ๋, กะดู, กะแะ๊ะ, กะหยิ่น (กะเหรี่ยง), แต้ะหย่าน, ปะเหล่, ปะหล่อง, เซ่ง, ละไว้กั, ละหึ่ง, ฉิ่น, กะฉิ่น, มะแย๊ะ, ตะหยิ่น, กะแต, มะแย๊ะหน้าแม่, ลู, เต้ากะแต (สุโขทัย)

กลุ่มเชื้อสายกะลา (แขก) ประกอบด้วย ปะแต้ะกะหย่า, ยะไซ้, ติน ตแหว, ซอจี, ปานเต, ตู๋หล่อง, ตู๋หลี่, ตะปะหลี่, ท่าหรี, คันดา, มัลละกา (มะละกา), ซะหว่า, ซะเหวง, ละบู่, ละมยั้ง, ซิ่นจ่าน, จานดาน, ไอะตำหะ, หลี่ง่า, ก่า มโย๊ะ, บี้ตตุ่นะ, ลิ่งหย่อง, อะตำ, ปิงกา, คอซอ, กานหย่าน, กะแหล่, เจ่งตุ๋, มีจฉ่า, เหย่ ซวะ, ลิ่งเหล่, เป๊ะตเว่, ก่านไซ้, ตีโห่ (สิงห์), กะญะ, มะสำคี, ยอก่า, ซอหย่า, ซะโห๊ะ, เซโด้ะ, ลอหย่า, จี, โปงนา, บอดิ, เองบี้ต, ตะยอ, ลิ่ง, คะยอ, ปะหย่า, บย่า ป่า, หย่าน, มาน, ปะแย๊ะ, โอิ่ง, โด๊ะตัน, หม่าเหล่ง, แต้ะมแย๊ะ, อู้ ปยี้, ปิงหว่า, ปิงก่า, เหย่ มี ทเว๊ะ, เป๊ะเซ๊ะ, คอมา, ซะหย่า

การที่ราชสำนักจัดแบ่งกลุ่มคนเหล่านี้เป็น 4 กลุ่มดังกล่าวนั้น พบว่าใช้ภาษา ภูมิภาคและศาสนา เป็นเกณฑ์หลักในการจัดแบ่ง กลุ่มคนทั้งหมดเป็นกลุ่มชาวพม่าและเพื่อนบ้าน ถ้าดูตามข้อมูลในอเม็งต่อ ฉบับวันที่ 2 มิถุนายน ค.ศ. 1679 พบว่าสัดส่วนจำนวนเชื้อชาติพม่ามิได้เป็นสัดส่วนจำนวนมากที่สุดของ ประชากรที่อาศัยอยู่อาณาจักรพม่า แต่สัดส่วนจำนวนเชื้อชาติที่พบมากคือกลุ่มขาน (ไท) และกะลา (แขก) นอกจากกลุ่มคนเชื้อชาติดังกล่าวแล้วยังพบว่ามีกลุ่มชาวต่างชาติตะวันตกอาศัยอยู่ในพม่าด้วย ข้อมูล ในอเม็งต่อกล่าวว่ามีกลุ่มชาวบะหยิ่นซึ่งหมายถึงชาวโปรตุเกสและกลุ่มชาวบยั้งตีจซึ่งหมายถึงชาวฝรั่งเศส

ประเด็นวิเคราะห์ต่อมาคือ ข้อคำถามว่ากลุ่มผู้คนต่างๆ เหล่านี้เข้ามาในอาณาจักรพม่าได้ อย่างไร ซึ่งสามารถจำแนกเหตุการณ์เข้ามาของคนกลุ่มต่างๆ ได้ 4 ประเด็นคือ 1) กลุ่มชาวพื้นเมืองเดิม 2) เข้ามาทำการค้า 3) เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร และ 4) สงคราม

กลุ่มชาวพื้นเมืองดั้งเดิมในดินแดนพม่าคือ กลุ่มชาวพม่าแท้และกลุ่มชาวมอญ กลุ่มชาวพม่า แท้เป็นเจ้าของดินแดนพม่าตอนบน (Upper Burma) และกลุ่มชาวมอญเป็นเจ้าของดินแดนพม่าตอนล่าง (Lower Burma)

กลุ่มคนที่เข้ามาด้วยเหตุผลการค้าที่พบในอเม็งต่อส่วนใหญ่เป็นชาวต่างชาติตะวันตกอย่างเช่น พวกบะหยิ่นตีจและปยั้งตีจ คนพวกนี้เข้ามาค้าขายในอาณาจักรพม่าดังที่ปรากฏข้อมูลในอเม็งต่อวันที่ 18 พฤศจิกายน ค.ศ. 1657 (Than Tun, 1985: 129) กำหนดว่าไม่อนุญาตให้พ่อค้าต่างชาติขายบ้านเมื่อต้อง เดินทางออกนอกพระราชอาณาจักรพม่าและไม่อนุญาตให้ภรรยาชาวพื้นเมืองและลูกอาศัยอยู่ในบ้านต่อ ในการนี้ ให้ทางการพม่าริบบ้านคืนเพื่อเก็บไว้ให้ชาวต่างชาติหน้าใหม่ นอกจากนี้ยังไม่อนุญาตให้พ่อค้า

ต่างชาติสร้างบ้านพักใหม่ไม่ว่ากรณีใดๆ อเม่งต่อวันที่ 3 เมษายน ค.ศ. 1667 (Than Tun, 1985: 156) มีกำหนดสั่งห้ามพ่อค้าวานิชต่างชาติสร้างบ้านใหม่หรือให้คนอื่นเช่าต่อ หากพบว่าบ้านมีเจ้าของเป็นชาวต่างชาติให้ทางการเรียกริบเก็บบ้านคืน ทั้งนี้สำหรับเก็บไว้ให้ชาวต่างชาติหน้าใหม่ที่เข้ามาค้าขายในอาณาจักร ในกรณีนี้ อนุญาตให้นำภรรยาชาวพื้นเมืองเข้ามาอาศัยในหมู่บ้านได้ นอกจากทำการค้าแล้วพบว่าชาวต่างชาติเป็นทหารรับจ้างสังกัดกลุ่มทหารแมนปิ่น ดังเช่น ปรากฏหลักฐานในอเม่งต่อวันที่ 22 พฤศจิกายน ค.ศ. 1637 (Than Tun, 1983: 336) กำหนดว่าชาวโปรตุเกสเป็นทหารรับจ้างมีหน้าที่รักษาความปลอดภัยวังหลวง อเม่งต่อวันที่ 19 ธันวาคม ค.ศ. 1666 (Than Tun, 1985: 155) กล่าวถึงการกำหนดให้เกณฑ์ราษฎรเข้าสังกัดกองทหารแมนปิ่นของชาวโปรตุเกส และ อเม่งต่อวันที่ 11 พฤษภาคม ค.ศ. 1692 (Than Tun, 1985: 292) กล่าวยืนยันว่าพวกโปรตุเกสเข้ามารับราชการเป็นทหารแมนปิ่น

กลุ่มคนที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารกษัตริย์พม่า มีข้อมูลนี้ในอเม่งต่อวันที่ 12 มกราคม ค.ศ. 1639 (Than Tun, 1983: 446) และอเม่งต่อลงวันที่ 2 เมษายน ค.ศ. 1647 (Than Tun, 1983: 465) กำหนดให้รับคนอพยพที่เข้ามาจากทางทิศเหนือประกอบด้วยชาวอินจี, กะฉิ่น, กะหยิ่น (กะเหรี่ยง), ลู, มยี่, ชาน (ไทใหญ่), และตะโย๊ะ (จีน)

กลุ่มคนที่เข้ามาเนื่องจากสงครามคือ กลุ่มชาวไทยในหัวเมืองไทใหญ่และเชียงใหม่ อย่างเช่น อเม่งต่อวันที่ 27 เมษายน ค.ศ. 1604 (Than Tun, 1983: 176) กำหนดว่าราชสำนักพม่ามีนโยบายดีบ้านเมืองทางตอนเหนือคือ บ้านเมืองของกลุ่มชาน (ไทใหญ่) และ ไทยวน (เชียงใหม่) เพื่อเร่งฟื้นฟูอาณาจักรพม่าให้มีแสนยานุภาพเฉกเช่นสมัยราชวงศ์ตองอูยุคแรก จากข้อมูลอเม่งต่อเกี่ยวกับการรณรงค์สงครามพบว่า การตีบ้านเมืองใหญ่ในหัวเมืองไทใหญ่มีอยู่อย่างต่อเนื่องตั้งแต่รัชกาลพระเจ้าญองยานกระทั่งถึงรัชกาลพระเจ้าตาหลุ่น ดังเช่น อเม่งต่อวันที่ 18 พฤศจิกายน ค.ศ. 1637 (Than Tun, 1983: 335) ได้ประกาศกำหนดการเตรียมการไปตีเมืองโมวุงซึ่งเป็นหัวเมืองในเขตไทใหญ่ ในกรณีนี้ กำหนดว่ากษัตริย์เป็นผู้นำทัพไปเอง ผลของการตีบ้านเมืองดังกล่าวคือการกวาดต้อนครัวชาวพื้นเมืองเข้ามาสู่อาณาจักรพม่า เพื่อเป็นฐานกำลังสำหรับฟื้นฟูบ้านเมือง หรืออย่างเช่นรัชกาลพระเจ้าอเนาะแก์แผตหลุ่นทรงให้ยกทัพมาตีเชียงใหม่ หลังจากชิงชัยเอาเมืองได้แล้ว ให้กวาดต้อนแรงงานชาวเชียงใหม่กลับไปยังอาณาจักรพม่า

จากการวิเคราะห์ทำให้กล่าวได้ว่าสังคมพม่าสมัยราชวงศ์ญองยานเป็นสิ่งที่มีผู้คนหลากหลายเชื้อชาติ เนื่องจากรัฐพม่าสามารถขยายพื้นที่เข้าครอบครองดินแดนต่างๆ และอีกด้านหนึ่งคือการเข้ามาของชาวต่างชาติตะวันตกเพื่อเข้ามาค้าขายหรือเป็นทหารรับจ้างในราชสำนักพม่า

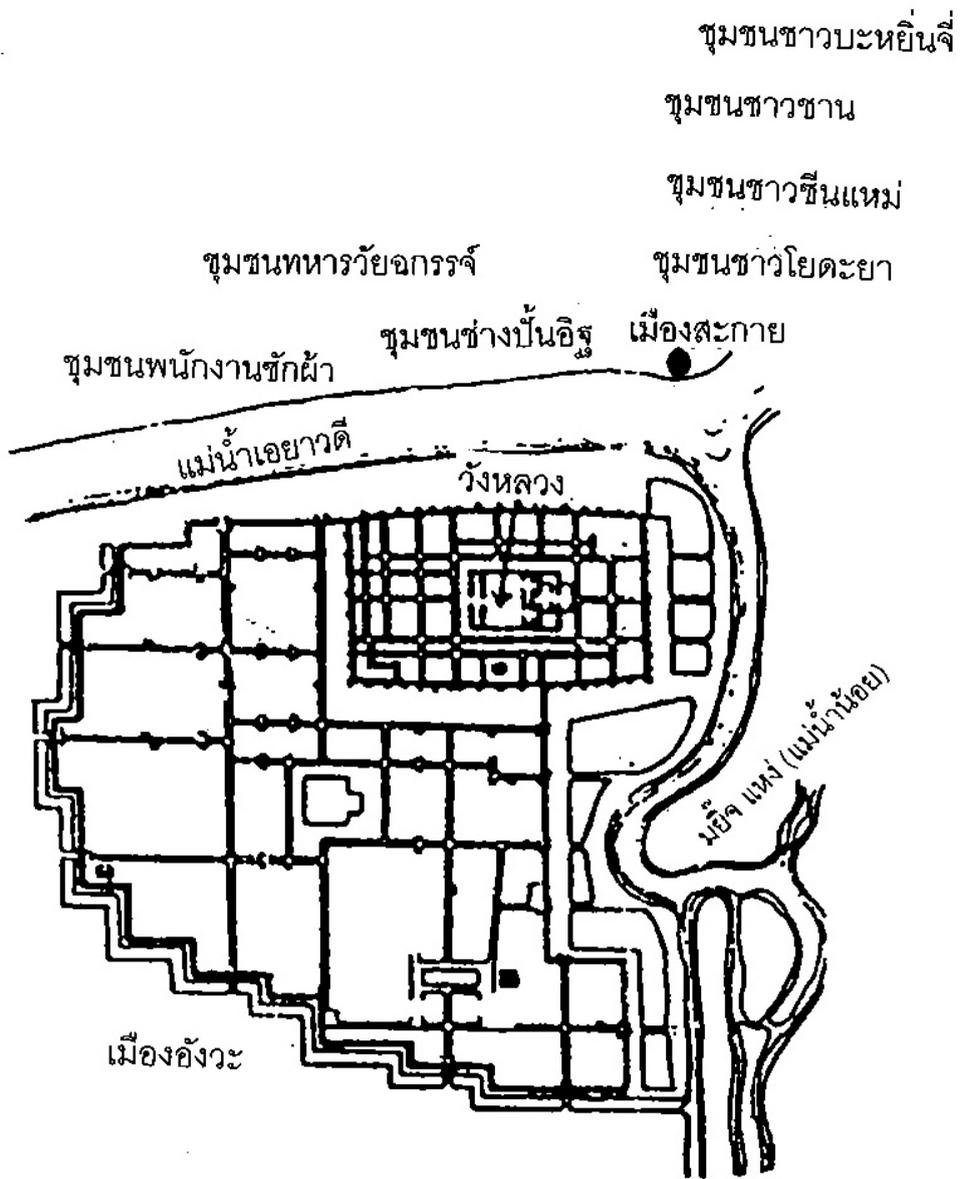
2. ย่านชุมชน

ในหัวข้อนี้เปิดประเด็นวิเคราะห์การจัดการปกครองย่านชุมชน ราชสำนักพม่าสมัยราชวงศ์มังยอนกำหนดการจัดการจัดการชุมชน โดยใช้เกณฑ์จำนวนอแต่ (အဝတ် หรือราษฎร) สัมพันธ์กับพื้นที่ดังปรากฏการออกอเม้งต่อฉบับวันที่ 2 เมษายน ค.ศ. 1647 (Than Tun, 1983: 465) กำหนดให้ 1) พื้นที่ระดับมโยะ (မြို့) หรือเมือง ต้องมีราษฎร จำนวนไม่ต่ำกว่า 300 คน 2) พื้นที่ระดับ ยว่า (ရွာ) หรือตำบล ต้องมีราษฎร จำนวนไม่ต่ำกว่า 150 และ 3) พื้นที่ระดับไต้ (တိုက်) หรือหมู่บ้าน ต้องมีราษฎร จำนวนไม่ต่ำกว่า 100 คน อย่างไรก็ตาม ข้อมูลในอเม้งต่อฉบับวันที่ 12 มกราคม ค.ศ. 1639 (Than Tun, 1983: 446) ทำให้ทราบว่าอาณาจักรพม่ามีจำนวนประชากรน้อย เห็นได้จากการกำหนดให้รับคนอพยพจากทางทิศเหนือประกอบด้วย ชาวอินจี กะฉิ่น กะหยิ่น (กะเหรี่ยง) ลู มยี่ ตะโยะ (จีน) ขาน (ไทใหญ่) เข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่ของเมือง ทางทิศตะวันตกของแม่น้ำ เอยาวดี (อิระวดี) และแม่น้ำชินวิน ประกอบด้วยเมืองปะเตง มะแบ เสาโตะตะหย่า ฉยี้จจี ลิงกะต่อ ซาโหวง ซาลิงจี ผึ่งตะ และโปปา กำหนดให้นำคนเหล่านี้เข้าไปอยู่ตามชุมชนต่างๆ โดยเฉพาะในเขตที่มีจำนวนอแต่ไม่ถึงเกณฑ์ที่ราชสำนักกำหนด

ราชสำนักพม่ากำหนดการจัดการจัดสรรที่ดินให้อแต่เป็นที่อยู่อาศัยตามย่านชุมชนต่างๆ โดยส่วนใหญ่แล้วพบว่าการจัดสรรที่ดินให้ตั้งรกรากทำกินเป็นไปตามลักษณะความชำนาญงานช่างฝีมือที่เหมือนกัน ดังเช่น อเม้งต่อฉบับวันที่ 24 พฤษภาคม ค.ศ. 1642 (Than Tun, 1983: 446) กำหนดการจัดการจัดสรรที่ดินให้กลุ่มช่างปั้นอิฐ ให้อยู่อาศัยบริเวณเมืองสะกายใกล้กับย่านของกลุ่มพนักงานซักผ้าและกลุ่มทหาร วิจารณ์ นอกจากการจัดการปกครองย่านชุมชนชาวพม่าแล้ว ยังพบว่ามีการจัดย่านที่อยู่อาศัยให้แก่ชาวต่างชาติต่างภาษาด้วย ชาวต่างชาติที่ได้รับการจัดสรรที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่กำหนดให้ตั้งถิ่นฐานเป็นย่านชุมชนต่างๆ ทางตอนเหนือของเมืองอังวะ ชาวต่างชาติที่ได้รับการจัดสรรที่อยู่อาศัยได้แก่ ชาวปะหยิ่นจี (โปรตุเกส) ชาวอินเดีย ชาวโยตะยา ชาวซินแฮม (เชียงใหม่) ชาวขาน (ไทใหญ่) ดังปรากฏข้อมูลยืนยันเรื่องนี้ในมานานมหาหยาชะหวิงต่อจีหรือเป็นที่รู้จักกันในชื่อว่าราชวงศ์ปกครองพม่าฉบับหอแก้ว กล่าวถึงการจัดการปกครองย่านชุมชนชาวต่างชาติในรัชกาลพระเจ้า อเน็กแมตหลุ่น (ค.ศ. 1606-1628) ความว่า “หลังจากที่พระเจ้า อเน็กแมตหลุ่นเข้ายึดเอาเมืองต่าน ละหยิ่ง (สิเรียม) ได้ประมาณหนึ่งเดือนมีกำหนดกฎรับสั่งให้ตรวจสอบคนทะเลาย (หมายถึง เตะลง-มอญ) พม่า ขาน อินเดียและโปรตุเกส หลังจากนั้น ให้จัดส่งพวกโปรตุเกสประมาณ 500 คนขึ้นไปกรุงอังวะและจัดสรรให้อยู่อาศัยทางตอนเหนือของเมือง อังวะ” (Hmannan Mahayazawindawgyi, 2003: 171) ส่วนชาวโยตะยา (อยุธยา) ซินแฮม (เชียงใหม่) และขาน (ไทใหญ่) กำหนดให้อยู่บริเวณโดยรอบปริมณฑลของเมืองอังวะ แถบเมืองสะกายซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำ เอยาวดี ตรงข้ามกับกรุงอังวะ (Than Tun, 1984: 406-407)

เมืองอังวะหรือ ชะเหว่า ะ (၆၅၀) หรือ ะวะ (၁၁၀) เป็นราชธานีศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของราชอาณาจักรพม่าสมัยราชวงศ์มังยอน เป็นเขตที่มีย่านชุมชนหนาแน่น เห็นได้จากข้อมูลในอเม่งต่อฉบับวันที่ 29 พฤษภาคม ค.ศ. 1641 (Than Tun, 1983: 440) กล่าวว่าเกิดเพลิงไหม้ในเมืองอังวะ และในปีถัดมาเพลิงไหม้ซ้ำอีก ราชสำนักพม่ากำหนดมาตรการควบคุมเพลิงไหม้ในเขตชุมชนเมืองอังวะ ดังข้อมูลในอเม่งต่อฉบับวันที่ 9 ธันวาคม ค.ศ. 1637 (Than Tun, 1983: 338) กำหนดว่า 1) แต่ละครัวเรือนต้องมีตะขอ 5 ถึง 10 อัน 2) นำหม้อน้ำที่เติมน้ำจนเต็มตั้งไว้ตามแนวใต้หลังคาบ้าน 3) การทำอาหารให้ทำในหลุมหรือเตาที่ขุดลึก 4.5 ฟุต 4) เริ่มทำอาหารเมื่อได้ยินสัญญาณจากฆ้องบอกเวลา ช่วงเช้าเริ่มตั้งแต่เวลาเก้านาฬิกาสิบห้านาทีและต้องแล้วเสร็จให้ทันสัญญาณบอกเวลาสิบเอ็ดนาฬิกา ส่วนช่วงเย็นให้เริ่มระหว่างบ่ายสามโมงครึ่งถึงบ่ายสี่โมงสี่สิบห้านาที 5) เมื่อเลยช่วงเวลาทำอาหารไปแล้ว เจ้าหน้าที่ (Fire Warden) จะตรวจสอบสถานที่ทำอาหาร โดยการใช้ชนไก่โยนลงไปบนเก้าอี้ ถ้านชนไก่ไหม้ เจ้าของบ้านจะถูกนำตัวไปที่โรงศาล เพื่อลงโทษ 6) เจ้าหน้าที่ออกตรวจตราสถานที่ทำอาหาร 5 ครั้งต่อวัน 7) ห้ามมิให้สูบบุหรี่บนถนนหนทาง การฝ่าฝืนต้องโทษโดย 100 ยก

การจัดการปกครองย่านชุมชนอีกข้อหนึ่ง เป็นเรื่องของการกำหนดพื้นที่เขตถนนหลวง ข้อมูลในอเม่งต่อฉบับวันที่ 10 สิงหาคม ค.ศ. 1690 (Than Tun, 1985: 252) กล่าวว่าทางการได้กำหนดพื้นที่และขอบเขตของถนนไว้แล้ว ในการนี้ ห้ามสร้างบ้านหรือปลูกสวนรุกขาค้ำเข้าเขตถนนหลวง กำหนดให้เจ้าเมืองเป็นผู้ตรวจตรา หากพบผู้รุกค้ำพื้นที่ถนนหลวง ให้เวนคืนพื้นที่ทันที

ภาพที่ 3: แผนที่แสดงย่านชุมชนในเขตเมืองอังกะและปริมณฑล

ข้อมูลในอเนกมรดก แสดงให้เห็นว่าการจัดสรรย่านชุมชนต่างๆ โดยจัดให้คนกลุ่มเชื้อชาติเดียวกัน หรือกลุ่มที่ชำนาญงานเฉพาะด้านอาศัยอยู่ร่วมกัน ส่งผลให้พื้นที่ที่อยู่อาศัยในเมืองอังกะและปริมณฑลแบ่งเป็นย่านชุมชนต่างๆ ปะปนกันไป และยังสะท้อนให้เห็นว่าชุมชนเมืองของพม่าโดยเฉพาะเมืองราชธานีและปริมณฑลเป็นเขตที่มีย่านชุมชนหนาแน่น

3. ความเชื่อ พิธีกรรม และศิลปกรรม

สังคัมพมาโดยพื้นฐานแล้ว มิได้เป็นสังคัมเอกลักษณ์เดียว สะท้อนให้เห็นผ่านศิลปวัฒนธรรม เอกสารอเม่งต่อเป็นเอกสารหลักฐานสำคัญที่ให้ข้อมูลสำหรับศึกษาวิเคราะห์ประเด็นวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี ประเด็นเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่นำวิพากษ์ในหัวข้อนี้มีเรื่องคติความเชื่อ พิธีกรรมและศิลปะ

ประเด็นวิพากษ์ประเด็นแรกคือประเด็นเรื่องคติความเชื่อ การสำรวจข้อมูลในอเม่งต่อ ทำให้มองเห็นว่าสังคัมพมามีคติความเชื่อมากกว่าหนึ่ง คติความเชื่อหลักๆ ที่พบในเอกสารอเม่งต่อคือคติความเชื่อเรื่องนัต (ผี) เรื่องการอุทิศกัลปนาและเรื่องการคัดลอกพระไตรปิฎก

ประเด็นความเชื่อเรื่องนัตที่พบในเอกสาร เช่น เมื่อครั้ง พระเจ้าญองยานโปรดให้ตั้งราชธานีใหม่ ณ เมืองอังวะ พระองค์กำหนดให้ตั้งศาลนัตอ่อง สว่า (ผีผู้ดูแลทหารม้า) และศาลนัตงาซีฉิน (ผีดูแลทหารม้า) ตามประตูเมืองทั้ง 9 ประตู ข้อมูลดังกล่าวมีอยู่ในอเม่งต่อวันที่ 9 เมษายน ค.ศ. 1597 (Than Tun, 1983: 115) และข้อมูลในอเม่งต่อวันที่ 30 สิงหาคม ค.ศ. 1598 (Than Tun, 1983: 161) กำหนดให้กัลปนาครัวเวียนเพื่อดูแลศาลนัตดังกล่าว ในอเม่งต่อวันเดียวกันนี้ยังกำหนดให้เจ้าเมืองสกายเช่นสรวงบุษาทำวาดูโลกบาลผู้ซึ่งเป็นนัตปกปักรักษาเมืองสกาย นอกจากคติความเชื่อเรื่องนัตซึ่งถือเป็นคติความเชื่อเรื่องผีแล้วยังพบความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์อื่น ที่กล่าวถึงในอเม่งต่อคือ การปลุกเสกผ้ายันต์เพื่อขับไล่วิญญาณร้ายที่จะเข้ามาในเมืองหลวง อเม่งต่อวันที่ 9 พฤษภาคม ค.ศ. 1635 (Than Tun, 224-225) กำหนดให้ปลุกเสกผ้ายันต์หน้ากว้าง 48 เซนติเมตร ยาว 2.45 เมตร หุ้มด้วยกรอบไม้ และใช้ห่วงเหล็กร้อยแขวนไว้ตามประตูเมืองอังวะทั้งหมด 8 ประตูคือ ประตูอ่องทูน ประตูท่าตาสี ประตูจ้อโป่ง ประตูหวิง มะหนา ประตูสำนหย่า ประตูหย่าน ประตูเหล่ตา ประตูหม่านอ่อง ในการปลุกเสกผ้ายันต์นั้น กำหนดให้พราหมณ์และนักปราชญ์ราชบัณฑิตเป็นผู้ควบคุมการคัดลอกคาถาอาคม ในการนี้ ต้องตรวจการสะกดคำให้ถูกต้องแม่นยำตรงตามต้นฉบับเดิม และยังกำหนดให้คัดลอกผ้ายันต์ที่เหมือนกับที่แขวนไว้ประจำประตูทั้งแปดนี้นำไปแขวนไว้ที่หอกลองด้วย

ประเด็นเรื่องคติความเชื่อเกี่ยวกับการอุทิศกัลปนาในสังคัมพมาเท่าที่สำรวจพบในเอกสารอเม่งต่อสมัยราชวงศ์ญองยานคือการอุทิศกัลปนาคนและการอุทิศกัลปนาที่ดิน ซึ่งมีความเชื่อกันว่าการอุทิศกัลปนาที่ดินและแรงงานให้พระศาสนาเป็นการสืบพระศาสนาให้ยืนยาวและเพื่อรักษาสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นวิหาร ศาลา หรือพระธาตุเจดีย์ อเม่งต่อวันที่ 18 พฤศจิกายน ค.ศ. 1630 (Than Tun, 1983: 207) กล่าวว่าถึงวิธีการอุทิศกัลปนาตามขนบโบราณมีสองวิธีคือการอุทิศกัลปนาด้วยวาจาเปล่าและการกรวดน้ำอุทิศให้ เวลาที่อุทิศกัลปนาที่ดินมักนิยมอุทิศกัลปนาแรงงานเข้าพระให้พร้อมกันไปด้วย แรงงานที่อุทิศกัลปนาให้เป็นข้าพระมักต้องเป็นข้าพระตลอดไป ดังเช่น อเม่งต่อวันที่ 24 มิถุนายน ค.ศ. 1634 (Than Tun, 1983: 217) กำหนดให้ตรวจสอบเชื้อสายข้าพระบนที่ดินกัลปนาต่างๆ เพราะพบว่าข้าพระบางวัดละเลยเอาใจใส่ทำนุบำรุงวัดวาอาราม

ประเด็นเรื่องคติความเชื่อเกี่ยวกับการตัดลอกพระไตรปิฎก เชื่อว่าการตัดลอกพระไตรปิฎก เป็นการสืบทอดอายุพระศาสนาได้อีกทางหนึ่ง การตัดลอกพระไตรปิฎกนั้น ราชสำนักเป็นผู้จัด (เจ้าภาพ) ได้เท่านั้น ดังเช่น ข้อมูลในอเม่งต่อวันที่ 22 เมษายน ค.ศ. 1638 (Than Tun, 1983: 369) กล่าวถึง งานตัดลอกพระไตรปิฎกในรัชกาลพระเจ้าตาหลุ่น ครั้นนั้นการตัดลอกพระไตรปิฎกใช้ลานงาข้างจำนวน 10,008 แผ่น ลานทองและลานเงินอีกจำนวนเท่ากัน กำหนดให้ขุนนางจีห้วงเบิกของในฉางหลวงเพื่อนำมา เลี้ยงดูคณะผู้ตัดลอกพระไตรปิฎก ประกอบด้วย ข้าวสาร ปลาแห้ง กะปิ เกลือ น้ำตาล จาน ช้อน และ กำหนดให้เบิกจันทน์เทศ กานพลู ลินจี้ สาส์จิ้น ละมุด เครื่องหอมและดอกไม้ เพื่อเป็นเครื่องถวายพระ กำหนดให้ดูแลรักษาภัตตาหารเพลว่าครบถ้วนถูกต้องหรือไม่ อาหารต้องไม่บูดรา และต้องตกแต่งภาชนะ อย่างสวยงาม ในสำหรับอาหารควาประกอบด้วย ปลาทอด ปลานึ่ง หมูทอด หมูนึ่ง ไก่ทอด ไก่หนึ่ง ยำเมี่ยง ผัดมะเขือ ไข่เต่า กุ้งทอด และสำหรับสำหรับอาหารหวานประกอบด้วย ผลไม้กวาน ขนมหั่ว ขนมห่ม ข้าวโพดคั่ว ขนมห ขเหว้หะมิง ญาตะหย่า (ขนมห่าจากแป้งข้าวเจ้ากับน้ำตาล) ปะตู (ข้าวเหนียวบั้งผสมน้ำตาลและ เนื้อมะพร้าว) น้ำตาลปึก ในกรณี กำหนดให้ถวายสิ่งของจำพวก กล้วย อ้อย ชา ยา หมากและมะพร้าวด้วย

ประเด็นศึกษาต่อมาคือประเด็นเกี่ยวกับพิธีกรรม ในเอกสารอเม่งต่อกล่าวถึงพิธีศพไว้มากที่สุด ส่วนใหญ่เป็นการกำหนดการจัดพิธีศพของพระสงฆ์ ขุนนาง และชาวบ้าน พิธีศพของพระสงฆ์ทางราชสำนักพม่า เป็นผู้แลรับผิดชอบจัดการศพให้ เช่นข้อมูลในอเม่งต่อวันที่ 8 มิถุนายน ค.ศ. 1638 (Than Tun, 1983: 376) กำหนดให้ จัดส่งผ้า ชา และเงินสำหรับทำศพพระสงฆ์หรือพราหมณ์ในราชสำนักพม่า แต่ถ้าเป็นพิธีศพของพระสงฆ์ ตามหัวเมืองให้เจ้าเมือง เป็นผู้ดูแลจัดการ พิธีศพของพระสงฆ์มาจะจัดกันเป็นพิธีใหญ่โต และมีผู้คนมาร่วมในพิธี มากมาย ราชสำนักจึงต้องออกอเม่งต่อวันที่ 25 เมษายน ค.ศ.1639 (Than Tun, 1983: 421) กำหนดให้มีทหาร กองทาน (ทหารไทใหญ่) และทหารยูน (เชียงใหม่) เผ่าดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยในพิธีศพของพระสงฆ์ พิธีศพ ของขุนนางกำหนดให้จัดตามยศตำแหน่งของขุนนาง อย่างเช่น อเม่งต่อวันที่ 21 กันยายน ค.ศ. 1638 กำหนด จัดพิธีศพหย่าชะตี่ริเซยะตี่งชะหย่ามีรายละเอียดดังนี้ ให้สวมหน้ากากและหมวกประจำตำแหน่งของเขา และให้ ใส่ทองค่าน้ำหนักหนึ่งบาทในไว้ปาก พบว่าพิธีศพของขุนนางนั้น ราชสำนักให้การสนับสนุนเรื่องค่าใช้จ่ายและ สิ่งของจำเป็นสำหรับใช้ในงานศพด้วย เช่น ข้อมูลในอเม่งต่อวันที่ 21 กันยายน ค.ศ. 1638 (Than Tun, 1983: 389) กำหนดให้ขุนนางอะกู๋ ต่อ จัดส่งวงปีพาทย์ ผ้าฝ้ายเนื้อหยาบ ผ้ากาสา ผ้าโล่ง ชา และเงินไปช่วยในพิธีศพ สำหรับพิธีศพของชาวบ้านทั่วไปพบว่าจัดอย่างเรียบง่าย และพบว่าพิธีศพระดับชาวบ้านมีการจัดงานที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะพิธีศพของคนมอญซึ่งจัดไม่เหมือนกับพิธีศพของคนพม่า ทำให้ราชสำนักพม่าต้องกำหนดให้จัดพิธีศพ แบบพม่าเท่านั้น ข้อมูลในอเม่งต่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1656 (Than Tun, 1985: 128) กำหนดให้คนมอญ จัดพิธีศพตามแบบพม่าเท่านั้น โดยเฉพาะการกำหนดสร้างหลังคาทรงปราสาทครอบโลงศพให้ทำเป็นหลังคาทรง ปราสาทชั้นเดียว ไม่อนุญาตให้ทำหลังคาทรงปราสาทหลายชั้นตามความนิยมของมอญ และยังกำหนดว่างานศพ ของชาวบ้านไม่ต้องนิยมตกแต่งด้วยดอกไม้ ให้ตกแต่งด้วยใบไม้เช่น ไทรหรือมะม่วงเท่านั้น

ประเด็นทางวัฒนธรรมอีกเรื่องหนึ่งคือ เรื่องรูปแบบศิลปกรรม ที่เห็นได้อย่างเด่นชัดคือ การกำหนดรูปแบบการสร้างวัด เอกสารอเม่งต่อแสดงให้เห็นลักษณะเฉพาะของวัดพม่าดังนี้คือ ลักษณะหลังคาทรงปราสาทซ้อนหลายชั้น ตัวอาคารยกพื้นบันไดอิฐ ประตูเป็นประตูมุข ตัวอาคารตกแต่งด้วยไม้แกะสลัก และให้มีชุ้มครอบพระเจ้า ราชสำนักพม่ากำหนดรูปแบบการสร้างวัดไว้ชัดเจนเพื่อแสดงให้ทราบ ว่าวัดนี้บุคคลใดเป็นผู้สร้างและเป็นวัดหลวงหรือวัดราษฎร์ สามารถสรุปได้ดังนี้ 1) วัดที่พระมหากษัตริย์หรือพระมหาลีทงสร้างมีลักษณะสำคัญคือ มีปราสาทซ้อนได้มากกว่า 4 ชั้น ตัวอาคารประดับด้วยไม้แกะสลักทั้งภายในและภายนอกตัวอาคาร ประตูเป็นประตูมุขประดับกระจก มีศาลาหรือชุ้มตามทางเดินเข้าวัด 5 ชุ้ม มีชุ้มครอบพระเจ้าประดับตกแต่งด้วยเม็ดเพชร มีกำแพงอิฐล้อมรอบอาณาบริเวณของวัด และที่สำคัญคือต้องมีเกยสำหรับให้ช้างเทียบ การที่ต้องกำหนดลักษณะรูปแบบศิลปกรรมดังกล่าว เพราะต้องการกำหนดว่าลักษณะของวัดหลวงเป็นอย่างไร และห้ามราษฎรสร้างวัดเลียนแบบพระเจ้าแผ่นดิน เช่น อเม่งต่อวันที่ 4 มีนาคม ค.ศ. 1675 (Than Tun, 1985: 167) กำหนดให้ลงโทษเศรษฐีบุคคลซึ่งเขาสร้างวัดโดยทำเกยสำหรับให้ช้างเทียบ ซึ่งทางการอนุญาตให้มีเกยได้เฉพาะวัดของเจ้านายเท่านั้น เพราะฉะนั้นจึงสังเกตได้ว่าวัดที่มีเกยให้ช้างเทียบและตกแต่งทั้งภายนอกและภายในด้วยไม้แกะสลักเป็นวัดหลวง

ภาพที่ 4: ภาพวัดหลวง MAHA TOOLUT BOUNGYO ในเมืองอมรปุระ (Yule, 1858: 162)

สรุป

ในการศึกษาประวัติศาสตร์ เอกสารประวัติศาสตร์ขั้นต้นถือว่าสำคัญที่สุด การศึกษาประวัติศาสตร์พม่าสมัยจารีตมีเอกสารหลักฐานหลายประเภทให้ศึกษาแต่กรอบโครงประวัติศาสตร์พม่ายุคจารีตมักมาจากข้อมูลในหยาชะหวัง ซึ่งเน้นเรื่องราวเกี่ยวกับกษัตริย์ ราชวงศ์ ราชธานี บทความนี้ศึกษาเอกสารประวัติศาสตร์ขั้นต้นที่เรียกกันว่า อเมงต่อหรือกฎรับสั่งของพระเจ้าแผ่นดินพม่า ที่ตามทวนได้รวบรวมไว้ในหนังสือชุด The Royal Orders of Burma เมื่อ ค.ศ. 1983 ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารอย่างเป็นระบบ พบว่ามีอเมงต่อจำนวน 274 ฉบับเป็นอเมงต่อสมัยราชวงศ์ญองยาน อย่างไรก็ตาม อเมงต่อจำนวน 274 ฉบับนี้มิได้เป็นอเมงต่อทั้งหมดในสมัยราชวงศ์ญองยาน แต่ใช้เป็นหลักฐานขั้นต้นในการศึกษาประวัติศาสตร์พม่าให้น่าเชื่อถือได้ในระดับหนึ่ง

ผู้วิจัยสำรวจพบอเมงต่อสมัยราชวงศ์ญองยานให้ข้อมูลครอบคลุมประวัติศาสตร์พม่า 5 ประเด็น คือ เรื่องสังคมและวัฒนธรรม คิดเป็นร้อยละ 36 เรื่องการปกครอง คิดเป็นร้อยละ 27 เรื่องราชสำนักคิดเป็นร้อยละ 16 เรื่องการศาลและยุติธรรมคิดเป็นร้อยละ 11 และเรื่องเศรษฐกิจคิดเป็นร้อยละ 11 ข้อที่น่าสนใจคือ การค้นพบว่าประเด็นเรื่องสังคมและวัฒนธรรมมีสัดส่วนจำนวนมาก แสดงให้เห็นว่าราชสำนักพม่าให้ความสนใจต่อเรื่องนี้บทความนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอประเด็นเรื่องสังคมและวัฒนธรรมพม่าสมัยราชวงศ์ญองยานโดยใช้ข้อมูลจากเอกสารอเมงต่อ

ข้อมูลในอเมงต่อสะท้อนให้เห็นภาพสังคมและวัฒนธรรมพม่าสมัยราชวงศ์ญองยานได้ในระดับหนึ่งกล่าวคือ หลังจากที่ราชวงศ์ต้องอุตันล่มสลายลง ราชวงศ์ญองยานได้ฟื้นฟูอาณาจักรพม่าขึ้นมาใหม่อีกครั้งทำให้เห็นว่าในช่วงนี้พม่าพยายามบูรณาการสังคมให้เป็นปึกแผ่น พบว่าประเด็นแรก สังคมพม่าในช่วงนี้มีผู้คนหลากหลายเชื้อชาติอาศัยอยู่ซึ่งแบ่งเป็นกลุ่มหลักตามกลุ่มตระกูลภาษา ภูมิภาคและศาสนาได้ 4 กลุ่มคือ พม่า มอญ ขาน (ไท) และกะลา (แขก) ข้อค้นพบที่น่าสนใจคือกลุ่มคนพม่ามิได้เป็นกลุ่มประชากรที่มีจำนวนสัดส่วนมากที่สุดในราชอาณาจักรพม่าแต่กลุ่มขานและกะลาดูเหมือนว่าจะมีสัดส่วนจำนวนมากว่า และเอกสารอเมงต่อยังสะท้อนให้เห็นว่าลักษณะชุมชนเมืองอังกะซึ่งเป็นศูนย์กลางทางการปกครอง เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของรัฐพม่าสมัยราชวงศ์ญองยานเป็นชุมชนที่มีผู้คนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น ทำให้ราชสำนักพม่าต้องออกนโยบายเพื่อกำหนดควบคุมชุมชนเมือง ประเด็นที่สอง ความหลากหลายของผู้คนในสังคมส่งผลให้สังคมพม่ามิได้เป็นสังคมที่มีเอกลักษณ์เดียว เห็นได้จากความพยายามของราชสำนักพม่าในการควบคุมให้ไพร่บ้านพลเมืองยึดถือวัฒนธรรมของกลุ่มคนพม่าแท้เป็นวัฒนธรรมหลักเช่น การให้คนมอญจัดพิธีศพแบบพม่า ข้อมูลดังกล่าวทำให้เห็นว่าราชสำนักพม่าให้ความสนใจเรื่องการควบคุมคนและวิถีชีวิตไพร่บ้านพลเมืองมากซึ่งนักประวัติศาสตร์มักมองข้ามประเด็นเรื่องประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมไป

เอกสารอเมงต่อเป็นเอกสารในราชสำนักพม่า สะท้อนให้เห็นว่าแท้ที่จริงแล้วรากฐานสังคมพม่ายุคจารีตเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม รัฐพม่าพยายามหลอมรวมความแตกต่าง ซึ่งลักษณะพื้นฐานของสังคมพม่าเช่นนี้ยังคงดำรงอยู่เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- Dijk, Wil O. 2006. **Seventeenth-century Burma and the Dutch East India Company, 1634-1680**. Singapore: Singapore University Press.
- Fitch, Ralph. 2004. "The Voyage of master Ralph Fitch Merchant of London to Ormus, and so to Goa in the East India, to Cambadia, Ganges, Bengala; to Bacola, and Conderi, to Pegu, to Jamahay in the Kingdom of Siam, and backe to Pegu, and From thence to Malaka, Zeilan, Cochin, and all the Coast of the East India: begun in the yeere of Our Lord 1583 and ended 1591." **SOAS Bulletin of Burma Research**, 2.2: 167-179.
- Hla Pe. 1985. **Burma: Literature, historiography, scholarship, language, life, and Buddhism**. Singapore: Institute of southeast Asian Studies.
- Hmannan Mahayazawindawgyi** [The glass palace chronicles]. 2003. Vol. 3. Mandalay: Pyi-gyi-man-dain-pi-ta-kat-pon-neik-taik Press.
- Kala, U. 2006. **Mahayazawingyi** [The great chronicles]. 3 vols. edited by Pe Maung Tin and Saya Pwa. Yangon: Ya-pyi-sa-ouk-taik Press.
- Lieberman, Victor B. 1984. **Burmese administrative cycles: anarchy and conquest, c.1580-1760**. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- _____. 1986. "How reliable is U Kala's Burmese chronicle? Some new Comparisons." **Journal of Southeast Asian Studies**, 17.2: 236-255.
- Than Tun. 1983. **The Royal Orders of Burma, A.D.1598-1885, Part I A.D.1598-1648**. Kyoto: The Center for Southeast Asian Studies.
- _____. 1984. "Ayut'a Men in the Service of Burmese Kings, 16th & 17th Centuries." **Journal of Southeast Asian Studies** 21. 4: 400-408.
- _____. 1985. **The Royal Orders of Burma, A.D.1598-1885, Part II A.D.1649-1750**. Kyoto: The Center for Southeast Asian Studies.
- _____. 1996. "Thalun-min-lettet-okchok-ye [Administration under king Thalun]." **Journal of the Burma Research Society**, 49.1: 51-69.
- Yule, Henry. 1858. **Narrative of the mission sent by the governor of India to the court of Ava in 1855**. London: Smith Elder, and CO.65 Cornhill.